

ریشه شناسی و معناشناسی
در
زبان لکی

دکتر فرامرز شهسواری

انتشارات طاق بستان

۱۳۹۴

سرشناسه: شهسواری، فرامرز، ۱۳۴۸ -
عنوان و نام پدیدآور: ریشه‌شناسی و معناشناسی در زبان لکی
مشخصات نشر: کرمانشاه: طاق بستان، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری: ۱۷۲ ص.: مصور، جدول؛
مشخصات فیا: فیپای مختصر
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۰-۳۵۹-۸
یادداشت: واژه نامه
شماره کتابشناسی ملی: ۳۸۵۷۴۶۸

انتشارات طاق بستان

- عنوان: ریشه‌شناسی و معناشناسی در زبان لکی
- مؤلف: فرامرز شهسواری
- ناشر: طاق بستان
- نوبت چاپ: اول- ۱۳۹۴- کرمانشاه
- شمارگان: ۱۱۰۰
- قطع: رقعی، ۱۷۲ ص
- شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۱۰-۳۵۹-۸
- قیمت: ۸۵۰۰ تومان

کرمانشاه: خیابان آیت‌اله کاشانی (مدیراعظم) رویروی هتل بیستون

تلفن: ۰۸۳۳۷۲۹۱۷۳۲ فاکس: ۷۲۷۱۶۴۳

Email: Taghbostan_book@gmail.com

فهرست

مقدمه.....	و
فصل یک: ریشه شناسی.....	۱
۱- ریشه شناسی.....	۳
فصل دوم: جدول تطبیقی واژگان لکی با گویش های	
ایرانی غربی.....	۴۳
۲- جدول تطبیقی واژگان لکی با گویش های ایرانی غربی.....	۴۵
فصل سوم: معنا شناسی.....	۵۷
۳- معنا شناسی.....	۵۹
الف - هم معنایی یا مترادف.....	۶۳
ب - چند معنایی.....	۶۵
پ - هم آوایی.....	۷۲
فصل چهارم: ضرب المثل ها و عبارات های کنایی... ۷۹	
۴- ضرب المثل ها و عبارات های کنایی.....	۸۱
پیوست ها.....	۱۰۱
داستان کوتاه ۱.....	۱۰۳
داستان کوتاه ۲.....	۱۰۹
انواع هجا در زبان لکی.....	۱۱۳
نقشه ی مناطق لک زبان.....	۱۱۹
واژه نامه.....	۱۲۷
منابع.....	۱۵۷

مقدمه

سپاس خدای را که کتاب حاضر به پیشگاه علاقه‌مندان و دوست‌داران زبان، ادب و فرهنگ بومی تقدیم می‌گردد، کتاب حاضر در حقیقتاً دامه تحقیقات و پژوهش‌های میدانی در مورد واژه در زبان لکی است. زبانی که به طور کلی بین چهار استان کرمانشاه، لرستان، همدان و ایلام به آن تکلم می‌شود، اما بیشترین سخن‌گویان آن در دو استان کرمانشاه و لرستان است، منطقه‌ای تقریباً کوهستانی در زاگرس غربی. این زبان دارای لهجه‌های بعضاً متفاوتی در مناطق مختلف است. خصوصیات آوایی و تلفظی واژگان باعث شده است که این تفاوت‌های لهجه‌ای به وجود بیاید که در این زمینه به طور قاطع نمی‌توان گفت تلفظ معیار کدام است. حتی در یک روستا یا شهرستان ممکن است مردم به لهجه‌های متفاوتی صحبت کنند اما سخن‌گویان بومی در فهم آن‌ها با مشکل خاصی رو به رو نیستند و به راحتی از درک مفاهیم یکدیگر بر می‌آیند. اگر در مواردی مشاهده می‌شود که واژگان با هم تفاوت‌های تلفظی دارند، خوانندگان باید به این امر توجه داشته باشند که همه‌ی واژگان، عبارت‌ها و جمله‌ها را نباید با توجه به یک لهجه یا منطقه‌ی خاص تلفظ کرد. گرچه همه‌ی این لهجه‌ها در

جایگاه خود در مناطق مختلف لکستان از نظر مطالعات زبانی ارزشمند هستند.

بیشتر اظهار نظرها در مورد خاستگاه و طبقه‌بندی زبان لکی عموماً توسط افراد غیر متخصص که آشنایی چندانی با مفاهیم زبان شناسی ندارند، صورت گرفته است که عمدتاً توجیهی علمی برای آن‌ها نمی‌توان در نظر گرفت. گفته‌های سیاحان، جهان‌گردان و تذکره نویسان گرچه در مواردی مفید است اما نمی‌توان صد در صد به عنوان یک واقعیت علمی برای این زبان در نظر گرفت.

نظر به این که شش واج در زبان لکی وجود دارد که خط فارسی هیچ نشانه‌ای برای آن‌ها ندارد، همچنین وجود هجاهایی مانند CCVC یا CCVC ناچاریم که از الفبای آوانگار (I. P. A) استفاده کنیم. رسم الخطی که برای ثبت گویش‌های مختلف کردی به کار رفته است، گرچه برای گویش‌هایی مثل سورانی مفید است اما در مورد لکی نمی‌توان به طور کامل از آن استفاده کرد.

بخش‌هایی که در این کتاب به آن پرداخته شده است بیشتر به ساختارهای واژگانی از نظر ریشه‌شناسی، معناشناسی و... است، تا خوانندگان علاوه بر درک کامل از موضوعات نوشته شده تا اندازه‌ای به چگونگی کاربرد آن‌ها در جمله‌ها و عبارات آشنا شوند به خصوص برای کسانی که آشنایی چندانی با این زبان ندارند.

زبان لکی از نظر ساختار واجی دارای سی و چهار واج است که به نه مصوت و بیست و پنج صامت تقسیم می‌شود. همچنین از نظر ساختار هجایی بر اساس امتداد و کشش مصوت دارای ده هجاست. الگوهای

هجابی مانند CCVC یا CCCVC که در زبان فارسی وجود ندارد در لکی کاربرد دارند، مانند واژگان gwar (گوساله) gyān (جان) brām (برادرم) که از چنین الگوهای تبعیت می‌کنند.

لکی از نظر سیستم آوایی (تعداد واج‌ها) با اندکی تسامح می‌توان گفت، تفاوت چندانی با دیگر زبان‌های زاگرس غربی حتی کردی شمالی و مرکزی ندارد. تنها استثنا در این مورد واج ǝ (بای مجهول) است که عملاً در لکی کاربردی ندارد حتی اگر در واژگانی به ندرت به کار رفته باشد می‌توان آن را واج گونه‌ی ǝ دانست.

اما در مورد افعال زبان لکی دارای سیستم غنی و پیشرفته‌ی افعال است، داشتن ساختار ارگاتیو سبب شده است که تفاوت‌هایی بین افعال لازم و متعدی هنگام کاربرد آن‌ها در جمله یا صرف فعل به تنهایی به وجود آید. به این معنا که در فعل‌های متعدی شناسه‌ها از پایان فعل حذف و به واژه‌ی قبل از آن که معمولاً مفعول است، اضافه شود. این ویژگی خاص نحوی سبب شده است که حتی واژگان دخیل در لکی با الگوی خاص ارگاتیو تطبیق یابد. به عنوان مثال به جمله‌ی زیر توجه کنید:

darsem dā.

اگر به نحو جمله‌ی بالا توجه کنیم، در ظاهر به نظر می‌رسد معنی جمله چنین است:

او مرا درس داد.

حال آن‌که با توجه به ساختار نحوی زبان لکی معنی جمله می‌شود:

من او را درس دادم.

امروزه زبان لکی را عموماً جزو خانواده‌ی گویش‌های کُردی می‌دانند و برخی آن را حد واسط کُردی جنوبی و لری می‌دانند و حروف واژه‌ی لک را دلیل این استدلال می‌دانند. این موضوع به هیچ عنوان توجیه علمی ندارد و صرفاً از نظر موقعیت جغرافیایی چنین فرضیه‌ای توجیه پذیر است. داشتن ساختار ارگاتیو در لکی سبب شده است که در هیچ کدام از دو گویش دیگر این خصوصیت وجود نداشته باشد اما باید توجه داشت این یک خصوصیت عام در زبان‌های ایرانی است که از هر حیث خویشاوندی‌های نزدیکی چه از نظر ساختار آوایی یا نحوی با هم دارند، نتیجه‌ی آن است که از یک ریشه منشعب گشته‌اند لذا به صراحت نمی‌توان گفت که کدام یک از دیگری منشعب شده است. به همین دلیل در این جا لکی را به عنوان یک گویش مستقل ایرانی معرفی کرده‌ایم. در مورد واژه‌ی "لک" اگرچه اظهارنظرها و مطالبی در فرهنگ‌های لغت بیان شده است اما در مورد آن به صراحت نمی‌توان اظهار نظر کرد.

واژه علاوه بر کاربرد عادی که دارای بار معنایی رایج خود است، می‌تواند کاربرد ادبی و هنری نیز داشته باشد. کاربردهای ادبی بیشتر به هنجار خاص ادب مربوط می‌شود که بخش‌هایی از چنین مواردی در بخش ضرب‌المثل‌ها و عبارات‌های کنایی بیان شده است تا خوانندگان علاوه بر کاربرد عادی تا اندازه‌ای با کاربردهای ادبی - هنری نیز آشنا شوند.

فرامرز شهسواری. خرداد ۱۳۸۷

کرمانشاه - ایران

fshahsavari@yahoo.com